

„A kor bizsuja”

A Kárpát-medencei barbár vagy barbarizáló antik érmek, így a szarmata éremutánzatok kutatása hosszú múltra tekint vissza. Először átfogóan Gohl Ödön foglalkozott a szarmaták által készített éremutánzatokkal a 20. század elején. Ő sok olyan megállapítást is tett, melyek a mai napig megállják a helyüket, ami az eltelt idő hosszúsága mellett amiatt is figyelemre méltó, mert akkoriban a szarmata éremutánzatok többsége nem hiteles régészeti feltárásokból származott.

40

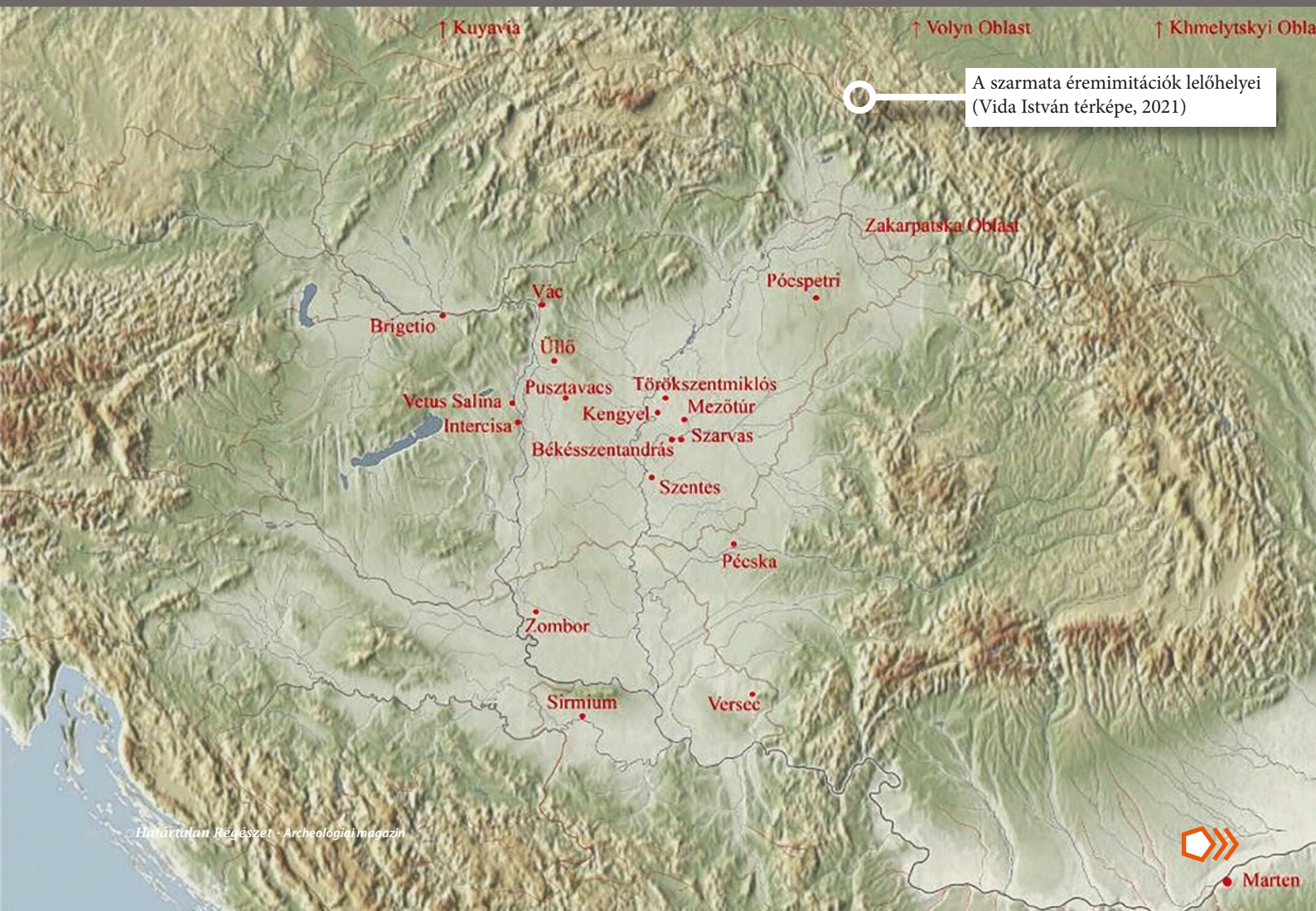
Egy üllői késő szarmata sír ásatási fotója 2019-ből (fotó: Várkapitányság)

A martfűi öntött fűles érme
(Juhász 2021)

A szarmata éremutánzatok zömmel a 3–4. századi római érmeiket másolják, különös tekintettel a tetrarchia és a Constantinus-dinasztia érmeire. Leginkább rézötvetekből készülnek, és gyakran lyukaszással teszik őket viselésre alkalmassá, de sokszor már eleve egy fűles lapkára verik őket. Vannak olyan érmeik ezek között, melyek minőségüket tekintve közelebb állnak a másolt római pénzekhez, de számos esetben már roppant stilizálttá vált az eredeti ábrázolás, az érmeik köriratai például 'I' és 'O' betűkké egyszerűsödnek.

Más barbaricumai másolatokhoz hasonlóan a szarmata utánzatok között is a leggyakrabban a balra néző előlapi portrék fordulnak elő. Ezekben viszont nem balra néző eredeti római portrék másolatait kell látnunk, hanem a másolás során (akaratlanul) megtükrözött képeket. A portrékon előszeretettel ábrázolnak babérkoszorúkat, diadémokat, sugárkoronákat, de kimondottan népszerűek a sisakok. A korabeli hátlapokat is másolják/utánozzák, de gyakran

A szarmata éremimitációk lelőhelyei
(Vida István térképe, 2021)

A szarmaták által kedvelt hátlapi típus, Hadrianus RIC 864 (coinarchives.com, Leu Numismatik AG, 29. online aukció, 2012. tétel)

a hold és csillag motívumokat felhasználva saját kompozíciókat is alkotnak, noha épp a csillagos-holdas hátlapi típusok római előzményekre mennek vissza. Hadrianus császárnak is voltak például ilyen veretei, ezeket gyakran fülelve (Üllő-Juhállás) vagy lyukasztva (Ecser 7.) késő szarmata sírokban találjuk meg. A rómaiak a csillagokhoz általánosságban az örökkévalóságot, latinul *æternitast* társították.

Így korábban az is felmerült, hogy az ilyen ábrázolást hordozó érméknek talán óvó-védő, amulett szerepük (is) lehetett. Kujáni Yvett végzett kutatást az amuletteket illetően, és kiderült, hogy az azokkal eltemetetteknek többnyire meg lehetett figyelni a csontozatán valamilyen kóros elváltozást, mint angolkórt. Hasonló összefüggést a hiteles feltárásból származó éremutánzatok esetében nem lehetett kimutatni.

Ezek az érmék a Kárpát-medencében a szarmata Barbaricumban jelentkeznek igen nagy számban, de Pannoniából, a római határvédelmi rendszer, a limes menti lelőhelyekről és Mœsiából, Martenből (ma Bulgária), szintén a limes mellől is ismertek hasonlóak.

Ezek a barbár veretek sosem töltötték be fizetőeszköz funkciót, ugyanis kezdetektől fogva viseleti elemnek szánták őket, s ezért is látták el őket szinte minden esetben lyukasztással vagy füleléssel.

A szarmaták által különösen kedvelt csillagok és holdak már a legkorábbi időszakban megjelentek, például a lunulák (azaz félhold alakú ékszerek) révén, de később is készítenek csillag és félhold alakú korongfibulákat [ruhakapcsoló tűket – a szerk.]. Még 2021-ben Juhász Lajos publikált egy kerettel öntött éremképes medaliont, aminek a dekoratív kerete meglehetősen emlékeztet a korongfibulák keretére.

Békésszentandrásról ismerünk egy késő szarmata kori női sírt, amelyben az elhunytat négy barbár érmével temették el. Az érmék a koponyán kerültek elő *in situ* (az eredeti, temetési pozícióban). Előlapjukon babérmegsejtes portrék vannak, amelyek a 2. számú érem kivételével balra néznek. Feliratuk az elő- és hátlapon is írásutánzatból áll, ami kizárólag I és O betűket tartalmaz.

Mind a négy érem hátlapi képe pedig holdsarlót ábrázol, amely felett csillagok láthatók. Az érméket az előlap irányából lyukasztották át. Az éremutánzatok közül az 1. és 3. számúnak megegyezik az előlapi verőtöve. Az érmék elkészítéséhez használt verőtövek szembevethető hasonlóságai, noha apróbb részleteikben eltérnek egymástól, arra utalnak, hogy egységes elképzelések, igények alapján készültek. Ezek mind lyukasztottak voltak és eredeti pozíciójukban, a koponya körül kerültek elő. Ez alapján feltételezhető, hogy valamilyen pártára lehettek felvarrva. Martenben, Bulgáriában egy sírban öt ilyen éremutánzat is volt, eredetileg feltehetően felfűzve helyezték őket az elhunyt nyakába.

A legtöbb párhuzam Ukrajnába vezet, ahol a korábbi utánzatok még aranyból és ezüstből is készültek, de arra is van példa, hogy bronzvereteket aranyoztak. Erre sincsen példa a Kárpát-medencéből, de Juhász Lajos felvetette a békésszentandrás érmék kapcsán, hogy azok eredendően ezüstérmeken megjelenő mintákat

A marteni sír 5 érméje
(Varbanov–Dragoev–
Rusev 2019)

A Barbaricum a Római Birodalommal szomszédos területek megnevezése, ahol a rómaiak által barbároknak tartott népek, mint a kelták, a germánok, vagy a szarmaták éltek. Ezen területek élénk kapcsolatot tartottak fenn a birodalommal, stabil időszakokban élénk kereskedelmet folytattak, zavaros időkben pedig betörték a szomszédos provinciákba.

imitálnak és talán azok számára készülhettek, akik nem juthattak hozzá az eredetiekhez. Vida István ezért hivatkozott egy 2021-es előadásában „a kor bizsujaként” rájuk. Az alföldi és az ukrajnai érmek összehasonlításakor sokszor szinte pontos egyezést találhatunk az elő- és/vagy hátlapi verőtövek között, ami mindenképp szoros kapcsolatra utalhat. Lehetséges, hogy Ukrajnából, a pontuszi steppéről (a Fekete-tenger északi partvidékéről) vették át a szarmaták ezen éremutánzatok készítésének a szokását. Ennek bizonyításához azonban további kutatások szükségesek még a jövőben.

A békésszentandrási női sír érméi (ásatási fotók: Tessedik Sámuel Múzeum, Szarvas; éremfotók: Benkő László; Juhász 2020)